

گفتار نشانه‌ای (راهنمای کارشناسان)

دکتر گیتا موللی / عضو هیأت علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

چکیده

گفتار نشانه‌ای یک سیستم ارتباطی است که برای افراد کم شنوا و ناشنوا به کار می‌رود و از جمله روش‌های شفاهی است. اساس گفتار نشانه‌ای مبتنی بر اصوات است و سبب می‌شود زبان گفتاری معمول کاملاً برای فرد قابل دسترسی شود. در این روش با استفاده از چند شکل دست (که هر یک نشان دهنده گروهی از همخوان‌ها هستند) در سه جای مختلف نزدیک لب (که هر یک نشان دهنده گروهی از واکه‌ها هستند) به فرد کمک می‌شود لب خوانی اش را کامل کند و در حقیقت گفتار را با چشم خود بشنود. این روش در بسیاری از زبان‌ها و در بسیاری از گروه‌های با مشکل شنوایی، گفتاری، ارتباطی و در افراد با نیازهای یادگیری به کار گرفته می‌شود.

گفتار نشانه‌ای چیست ؟

کم شنوایی شده‌اند، معمولاً توانایی درک و خواندن ضعیفی دارند. هدف او در تدوین این روش، بهبود توانایی‌های خواندن این کودکان از طریق درک بهتر واج‌ها (صداها)ی زبان انگلیسی بود. بسیاری از صداها گفتاری، بر روی لب‌ها کاملاً شبیه به هم ادا می‌شوند (مانند پ، ب، م). از این رو به کارگیری شکل دست متفاوت برای این گروه‌ها سبب تشخیص دقیق آنها توسط کودک می‌شود. گفتار نشانه‌ای در عین حال به فرد کمک می‌کند اصوات اعوجاج یافته یا ناکامل را بهتر بشنود. از این رو گفتار نشانه‌ای برای کودکان با کاشت حلزون بسیار کمک کننده است و گفتار آنان را بهبود می‌بخشد.

گرچه گفتار نشانه‌ای در نظر یک فرد غیرمتخصص ممکن است بسیار شبیه به اشاره باشد، اما باید خاطر نشان ساخت گفتار نشانه‌ای نه زبان اشاره است و نه ارتباطی با اشارات غیررسمی ناشنویان دارد. گفتار نشانه‌ای روشی است که تنها صداها را جهت ارتباط بهتر از طریق حرکات دستی منتقل می‌کند. این روش ابتدا در زبان انگلیسی و سپس زبان فرانسوی به کار گرفته شد اما اکنون در بیش از ۶۰ زبان و لهجه مختلف در سراسر جهان استفاده می‌شود. در سال ۱۳۸۸ این روش در قالب رساله دکتری به زبان فارسی نیز برگردانده شد که اکنون در دسترس کودکان ناشنوی ایرانی قرار دارد.

چرا نیاز به گفتار نشانه‌ای داریم ؟

زمانی که فرد دچار کم‌شنوایی است، درک زبان گفتاری حتی با استفاده کاشت حلزون و مدرن‌ترین سمعک‌ها بسیار مشکل است. حداکثر ۳۰ درصد گفتار را می‌توان از طریق لب خوانی درک کرد و بقیه فقط حدس

تاریخچه :

گفتار نشانه‌ای در سال ۱۹۶۸ توسط دکتر اورین کورنت در دانشگاه گالادیت تدوین شد. دکتر کورنت متوجه شد کودکان کم‌شنوای عمیقی که پیش از زبان‌آموزی دچار

فارسی) در ۳ جای نزدیک لب‌ها (در زبان فارسی) همه الگوهای لبی را قابل تشخیص می‌کند. به این ترتیب هر صدای گفتاری متفاوت از صداهای دیگر دیده می‌شود. گفتار نشانه‌ای را می‌توان در ۲۰ ساعت آموخت.

چه کسانی از گفتار نشانه‌ای استفاده می‌کنند؟

- ✓ افراد دست‌اندرکار با کودکان کم‌شنوا، کودکان دارای اختلال‌های گفتاری و اختلالات خواندن، همچنین افراد خانواده، درمانگران، شنوایی‌شناسان، گفتاردرمانگرها و پرستار کودک
- ✓ کودکان و بزرگسالان دارای اختلالات ارتباطی، زبانی و خواندن
- ✓ افرادی که قادر به صحبت کردن نیستند
- ✓ کودکان ناشنوا و کم‌شنوا
- ✓ کودکانی که والدین ناشنوا دارند یا والدین آنها از زبان اشاره استفاده می‌کنند.

پژوهش‌ها در مورد گفتار نشانه‌ای شنوایی:

گفتار نشانه‌ای با از بین بردن ابهامات موجود در درک ناکامل زبان گفتاری به کودک کمک می‌کنند پردازش اطلاعات شنوایی و تمایز گفتار را بهبود بخشد. کاشت حلزون و گفتار نشانه‌ای را می‌توان به خوبی با هم استفاده کرد.

گفتار نشانه‌ای شناخت اصواتی را که از طریق کاشت حلزون یا سمعک به گوش کودک می‌رسند سرعت می‌بخشد و در همه شرایط گفتاری (نویز زمینه و اعوجاج) و زمانی که فرد مجبور است سمعک یا کاشت حلزون را درآورد (استخر، حمام) قابل استفاده است.

گفتار:

اگر هدف ما رشد گفتار کودک است، گفتار نشانه‌ای می‌تواند مهارت‌های گفتاری و تلفظی کودک را بهتر

و گمان است. برای کودکی که ناشنوا بدنیا آمده است درک و تفکر به زبان گفتاری بسیار مشکل است. زمانی که درک زبان گفتاری ناکامل باشد، بکارگیری زبان گفتاری، لب‌خوانی یا خواندن و نوشتن نیز بسیار مشکل است. همچنین زمانی که کودک ناشنوا در یک خانواده شنوا بدنیا می‌آید، هیچ روش ارتباطی دائمی و ساده‌ای برای ارتباطات روزمره وجود ندارد. بررسی‌ها حاکی از این است که با استفاده از گفتار نشانه‌ای ۹۶ درصد از زبان گفتاری را می‌توان به صورت دقیق و کامل لب‌خوانی کرد. زمانی که این روش مبتنی بر صوت، همه اصوات را برای کودکان ناشنوا قابل دسترسی می‌کند، آنان می‌توانند در منزل و از ابتدای خردسالی درست با همان سرعت کودکان شنوا درک مناسبی از زبان گفتاری داشته باشند.

زمانی که ساختار و گنجینه واژگانی زبان گفتاری در کودکان ناشنوا کامل باشد، اساس لازم برای یادگیری خواندن و نوشتن، استفاده از زبان گفتاری و استفاده از لب‌خوانی وجود دارد.

آیا می‌توان گفتار نشانه‌ای را با دیگر روش‌های توان‌بخشی به کار برد؟

بله، گفتار نشانه‌ای را می‌توان هم با زبان شفاهی (همراه با استفاده از باقیمانده شنوایی از طریق سمعک یا کاشت حلزون) و هم با اشاره به کار برد. گفتار نشانه‌ای را می‌توان در عین حال پس از تسلط کامل کودک ناشنوا به زبان از او گرفت.

نشانه‌ها چه هستند؟

گفتار نشانه‌ای با استفاده از ۹ شکل دست (در زبان

سازد زیرا به کودک کمک می کند :

- ✓ به لبها تمرکز و توجه کند.
- ✓ الگوهای اصوات را در واژهها و عبارتها کاملاً نشان می دهد.

✓ اصوات و سیلابهای گفتاری که با هم اشتباه می شوند را از هم تشخیص دهد.

خواندن :

اساس یادگیری خواندن برای همه افراد اعم از شنوا و ناشنوا، دسترسی کامل و درک پایههای واجی زبان گفتاری است و گفتار نشانههای پایههای آگاهی واجی کودک را افزایش می دهد زیرا :

- ✓ همه واجها (صداها) گفتاری (برای کودک ادا می شوند).

✓ توجه کودک به توالی اصوات (واجها) و سیلابها (هجاهای) گفتاری جلب می شود.

- ✓ کودک به طریق بینایی متوجه آهنگ و ریتم گفتار می شود.

✓ کودک قادر می شود الگوی واجی کاملی از زبان در ذهن خود ایجاد کند.

کودکان ناشنوا با استفاده موثر و مستمر گفتار نشانههای پایههای زبانی خود را تکمیل می کنند و همان راهکارهایی که در دسترس کودک شنواست و سبب رشد و ارتقاء توانایی خواندن او می شود، در دسترس کودک ناشنوا قرار می گیرد. استفاده از گفتار نشانههای سبب حل مشکل خواندن بیشتر کودکان ناشنوا می گردد.

در حقیقت هدف اصلی تدوین گفتار نشانههای در ابتدا بهبود مهارت های خواندن و نوشتن افراد کم شنوا بوده است. اکنون نیز پس از گذشت سالها از تدوین اولیه گفتار نشانههای، هنوز کودکانی که به این روش آموزش می بینند پیش از دیگر کودکانی که به دیگر روشهای شفاهی و اشاره آموزش دیده اند، توانایی های خواندن و نوشتن دارند. زیرا اساس یادگیری خواندن و نوشتن همه کودکان- شنوا و ناشنوا - رشد مهارت های آگاهی واجی

✓ اصوات و سیلابهای گفتاری که با هم اشتباه می شوند را از هم تشخیص دهد.

✓ تولید اصوات را در او سرعت بخشد .
✓ با تلفیق جنبه های صوتی ، بینایی و حرکتی ، یادگیری را شادتر و آسان تر تجربه کند.

گفتار خوانی :

گفتار نشانههای تکمیل گفتار خوانی است. زمانی که همراه با گفتار استفاده شود، گفتار خوانی کودک را کامل و به ۱۰۰ درصد می رساند و کودکی که گفتار نشانههای برایش ادا می شود، در شرایطی هم که گفتار نشانههای در دست نباشد، گفتار خوانی اش بهتر از دیگر کودکان است.

زبان :

✓ کودکان ناشنوایی که ناتوانی دیگری نداشته باشند و در حدود چهار سال یا بیشتر از گفتار نشانههای استفاده کرده باشند، توانایی های زبانی بهتری دارند .
✓ اگر اعضای خانواده و مربیان دانش آموزان ناشنوا از گفتار نشانههای استفاده کنند، این دانش آموزان توان بالقوه تسلط کامل به زبان و خواندن را در حد کودکان عادی

از کودکان ناشنوا بررسی شد. ۸ کودک ناشنوا عمیق ۹ تا ۱۲ ساله با ۸ کودک ناشنوا دیگر به عنوان گروه کنترل هم‌تاسازی شدند. گروه آزمایشی تحت آموزش فشرده گفتار نشانه‌ای در یک دوره انفرادی ۵ ماهه، هر روزه قرار گرفتند. زمان جلسات آموزشی برای هر کودک ۴۵-۶۰ دقیقه در روز بود. آزمون ادراک شنیداری APT-HI، آزمون SDS و آزمون لب‌خوانی سارا در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و آزمون پیگیری برای گروه کنترل و آزمایش مورد استفاده قرار گرفتند. بین پس-آزمون و پی‌گیری ۲-۳ هفته فاصله زمانی وجود داشت. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از طرح اندازه‌گیری‌های مکرر استفاده شد. تفاوت معناداری بین پیش‌آزمون (بدون گفتار نشانه‌ای)، پس‌آزمون و پیگیری (هر دو با گفتار نشانه‌ای) گروه آزمایش وجود داشت ($\alpha = 0.01$). امتیازات ادراک گفتار با گفتار نشانه‌ای تقریباً به امتیازات کامل رسیده بودند اما تفاوت معناداری بین امتیازات ادراک گفتار در گروه کنترل دیده نشد. گفتار نشانه‌ای از نظر محتوایی بسیار شبیه به نمونه‌های بین‌المللی (انگلیسی، اسپانیولی و ...) و در عین حال کاربرد آن در زبان فارسی بسیار ساده است.

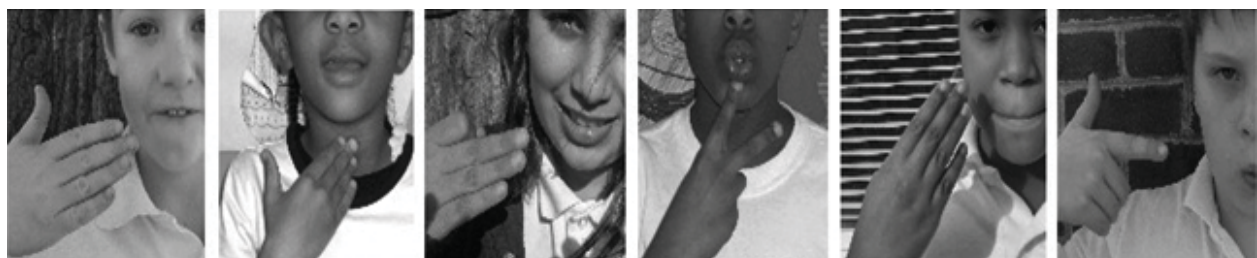
نتایج نشان می‌دهند استفاده از گفتار نشانه‌ای فارسی ابزاری اثر بخش است که به کودکان با آسیب شنوایی در ادراک گفتار کمک می‌کند و ادراک گفتاری را به بیش از ۹۰ درصد می‌رساند.

است و گفتار نشانه‌ای اصولاً بر این پایه شکل گرفته است. گفتار نشانه‌ای را از بدو نوزادی می‌توان با کودک ناشنوا به کار برد تا بتدریج پایه‌های زبانی او تقویت شود. امروزه آموزش‌های گفتار نشانه‌ای از بدو تولد و همراه با تجویز سمعک و شرکت در کلاس‌های توان‌بخشی و آموزش خانواده به کار می‌رود. در سال‌های بعدی نیز در کنار دیگر اقدامات توان‌بخشی می‌توان از این روش به عنوان مکمل گفتاری استفاده نمود.

گفتار نشانه‌ای فارسی :

گفتار نشانه‌ای زبان فارسی در سال ۱۳۸۸ توسط نگارنده این مقاله، در قالب رساله دکتری تدوین و انطباق‌یابی شد. گفتار نشانه‌ای فارسی متشکل از ۹ شکل دستی است که هر یک از اشکال نشان‌دهنده گروهی از واج‌ها (نه الفبای زبان فارسی) اند. هر گروه از واج‌ها که با یک شکل دست نشان داده می‌شوند از نظر شکل لبی کاملاً متفاوت اند.

این ۹ شکل دست در ۳ جایگاه نزدیک چهره به کار می‌روند که هر جایگاه نمایانگر گروهی از واژه‌هاست. بنابراین با به کارگیری اشکال دست در هر جایگاه در واقع یک هجا (سیلاب) تشکیل می‌شود. یادگیری گفتار نشانه‌ای فارسی در مطالعه پایلوت ساده و از زبان انگلیسی راحت‌تر بود و لب‌خوانی را کامل می‌کرد. کارایی گفتار نشانه‌ای فارسی سپس روی گروهی

گفتار نشانه‌ای زبان فارسی

ش. ۱: پ. د. ژ. پدر. دژ

ش. ۲: و. ز. ک. وزن. کم

ش. ۳: ه. ه. ر. ستر

ش. ۴: ف. ن. ب. فون. فوب

ش. ۵: م. ف. ت. مفت (واکه تنها)

ش. ۶: ش. ل. ع. شک

ش. ۷: ک. ک. کج

ش. ۸: پ. پای

ش. ۹: ق. ق. ق

ش. ۱۰: کنار: آ. ای تاریک (همخوان تنها)

ش. ۱۱: چانه: آ. ا. کره

ش. ۱۲: کلو: آ. او عروس